

رویکرد علوم اجتماعی در سند تحول بنیادین

فاطمه شهرزاد بخشایش
کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

مقدمه

دوران نوین در جهان آن چنان با شتاب به سمت پیشرفت، تغییر و تحول در عرصه‌های گوناگون در حرکت است که زندگی انسان‌ها و مناسبات بین آنها را عمیقاً تحت تأثیر قرار داده است. یکی از بنیادی‌ترین اقدامات دولت‌های جهان در هم‌گامی با پیشرفت و توسعه جهانی، تغییر نگرش به آموزش کشور در سطوح متفاوت و تربیت نسلی جدید و نواندیش برای جامعه است. امروزه تربیت نیروی انسانی توانمند و مؤثر با مختصات و بستر خاص فرهنگی و اجتماعی و هنجارها و ارزش‌های حاکم بر هر جامعه‌ای، از زیرساخت‌های مهم توسعه و پیشرفت محسوب می‌شود. نظام آموزش کشور ما نیز برای هماهنگی با این دگرگونی‌ها و مواجهه با چالش‌های برآمده از آنها نیازمند نوآوری، تغییر و تحول است. نظام آموزش در تکیه برای ایفای نقش مؤثر و اجرای مأموریت‌های کلیدی خود، باید الگوهای جدید را جای‌گزین الگوهایی کند که تجربه و برون‌دادهای نظام آموزش کنونی نشان داده است که کارایی لازم را ندارند. بهبود نظام آموزشی مستلزم تحول است و روند تحول، حداقل به دو مرحله متمایز نیاز دارد: نخست، طراحی نوآوری مناسب؛ یعنی تولید، دوم، جای‌گزین کردن نوآوری‌های تولید شده با الگوهای قدیمی؛ یعنی اشاعه. در مرحله نخست، انطباق فنی نوآوری صورت می‌گیرد. یعنی لازم است نوآوری مطابق با دانش روز و مبتنی بر دیدگاه کارشناسان و صاحب‌نظران طراحی و تولید شود. مرحله دوم، مرحله انطباق اجتماعی نوآوری است. یعنی نوآوری باید به نحوی انتشار یابد که در بدنه نظام اجتماعی نفوذ کند و توسط کارگزاران پذیرفته و به کار گرفته شود؛ یعنی از آهنگ پذیرش برخوردار باشد. [محسنی، ۱۳۸۵: ۱۵۴].

در حال حاضر در کشور ما، مرحله اول یعنی طراحی

نوآوری صورت گرفته است. سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش پس از پنج سال (۸۹ - ۸۶) فعالیت مستمر با استفاده از منابع ارزشمندی همچون قرآن کریم، سیره پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین، رهنمودهای امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، و دیدگاه‌های بزرگان عرصه تعلیم و تربیت، در آذرماه سال ۱۳۹۰ رونمایی شد. اکنون مرحله اشاعه نوآوری است. لذا به منظور تحقق این هدف در این مقاله با نگاهی موجز به تحلیل سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش با رویکرد علوم اجتماعی می‌پردازیم. ضرورت تحول در نظام آموزش و پرورش کشور را می‌توان از زوایای متفاوت بررسی و تحلیل کرد. یکی از مهم‌ترین دلایل تحول، ویژگی‌های آموزش و پرورش موجود و درواقع کاستی‌ها و ضعف‌های نظام کنونی است. برخی از این ضعف‌ها عبارت‌اند از:

- عدم ابتنا بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی؛
 - کاستی در هم‌پایی با تحولات محیطی و اجتماعی؛
 - کاستی در تأمین و تربیت نیروهای مورد نیاز جامعه؛
 - عدم بهره‌گیری از تجارب موفق آموزشی و تربیتی عصر حاضر؛
 - ضعف در پاسخ‌گویی به نیازهای انقلاب اسلامی در سطح ملی و جهانی؛
 - کهنگی و عدم به روزآوری ساختارها، روندها و فرایندها؛
 - پایین بودن نرخ بهره‌وری و اثربخشی. نفوذ و تأثیرگذاری هر نوآوری همواره به میزان اهمیت و فرایند تولید آن بستگی دارد. آگاهی از فرایند و مراحل تهیه، تدوین و تصویب سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، مسیر پذیرش و آماده‌سازی بسترهای اجرایی را آسان می‌سازد. فرایند تولید این برنامه به شرح زیر است:
۱. تأکید مقام معظم رهبری مبنی بر تحول در نظام آموزشی کشور.

۵. اسناد و یافته‌های علمی و پژوهشی موجود؛
 ۶. مطالعات تطبیقی و تجربیات بشری؛
 ۷. اسناد قانونی بالادستی؛
 ۸. سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور؛
 ۹. سیاست‌های کلی تحول نظام آموزشی مصوب مجمع تشخیص مصلحت؛
 ۱۰. نقشه جامع علمی کشور.
- کلیدواژه‌ها:** سند، سند تحول، تحول بنیادین، آموزش و پرورش، رویکرد علوم اجتماعی
- محتوی بسته سند ملی آموزش و پرورش عبارت است از:
- الف) بنیان‌های نظری شامل:
۱. فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران؛
 ۲. فلسفه تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران؛
 ۳. رهنامه نظام تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران.
- ب) سند تحول راهبردی در نظام تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران
- تغییرات ساختاری و نظام‌سازی‌های خاصی که به منظور عملیاتی نمودن برنامه تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش طراحی شده‌اند به شرح زیرند:
- استقرار ساختار جدید نظام آموزش ۳+۳+۶.
 - استقرار نظام سنجش صلاحیت‌های عمومی، تخصصی و حرفه‌ای معلمان.
 - استقرار نظام ملی تربیت معلم.
 - استقرار نظام خلاقیت، نوآوری و کارآفرین.
 - استقرار نظام ارزش‌یابی و تضمین کیفیت.
 - استقرار نظام رتبه‌بندی مدارس.
 - استقرار نظام راهنمایی و مشاوره تربیتی.
 - استقرار نظام مدیریت دانش.
۲. تصویب ضرورت طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش و انتخاب مجریان و تدوین‌کنندگان.
 ۳. طراحی مدل مفهومی، انجام پروژه‌های تحقیقاتی (۷۰ مورد)، تدوین نگاشت‌های اولیه.
 ۴. تشکیل کمیته‌های مطالعاتی و کارگروه‌های پژوهشی.
 ۵. مشارکت بیش از ۵۰۰ نفر از صاحب‌نظران و کارشناسان مجرب به مدت پنج سال.
 ۶. مشارکت هزاران نفر از مدیران، معلمان، صاحب‌نظران و اندیشه‌ورزان دانشگاه و حوزه‌های علمیه و سایر مراکز علمی و پژوهشی در نقد و بررسی سند ملی.
 ۷. بررسی بسته سند ملی در ۳۵ جلسه «شورای عالی آموزش و پرورش» و تصویب آن در جلسه ۸۲۰ مورخ ۸۹/۲/۷ سند مشهد مقدس.
 ۸. ارجاع بسته مصوب سند ملی آموزش و پرورش به «شورای عالی انقلاب فرهنگی».
 ۹. نقد و بررسی سند در کمیسیون‌های شورای عالی؛ به ویژه کمیسیون حوزوی.
 ۱۰. بررسی و تصویب سند در کمیسیون تخصصی نوسازی و تحول نظام آموزشی، دی ماه ۱۳۸۹.
 ۱۱. بررسی در ۲۲ جلسه و تصویب در صحن عمومی شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه ۶۹۷ مورخ ۹۰/۷/۵.
 ۱۲. رونمایی از سند تحول بنیادین با حضور ریاست محترم جمهور، مورخ ۹۰/۹/۲۲.
- همچنین از منابع بسیار غنی در تدوین این برنامه استفاده شده است که عبارت‌اند از:
۱. قرآن کریم و منابع روایی و کتب معتبر مرتبط؛
 ۲. سیره پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع)؛
 ۳. رهنمودهای امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری؛
 ۴. دیدگاه‌های بزرگان عرصه تعلیم و تربیت؛

- استقرار نظام بالندگی شغلی و شایسته‌سالاری.
- استقرار نظام مکان‌یابی مدارس.

مفاد سند تحول راهبردی شامل هشت محور به این شرح است:

۱. بیانیه ارزش‌ها (۳۰ مورد)
۲. بیانیه مأموریت
۳. چشم‌انداز
۴. هدف‌های کلان (۸ مورد)
۵. راهبردهای کلان (۱۵ مورد)
۶. هدف‌های عملیاتی (۲۳ مورد)
۷. راهکارها (۱۳۱ مورد)

۸. چارچوب نهادی و نظام اجرایی تحول بنیادین آموزش و پرورش
در ادامه به صورت اجمالی مفاد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش را بیان می‌کنیم.

فصل اول: بیانیه ارزش‌ها

گزاره‌های ارزشی مندرج در بیانیه ارزش‌ها، بایدها و نبایدهایی اساسی هستند که لازم است تمام اجزا و مؤلفه‌های نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی «۱» با آنها هماهنگ باشند و همه سیاست‌گذاران و کارگزاران نظام ملتزم و پای‌بند به آنها باشند. این ارزش‌ها براساس آموزه‌های قرآن کریم، سنت پیامبر اکرم (ص) و حضرت اهل بیت (علیهم‌السلام)، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، رهنمودهای رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، سند چشم‌انداز ۲۰ ساله، نقشه جامع علمی کشور و سیاست‌های کلی تحول نظام آموزشی تهیه و تدوین شده است و با مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش (شامل فلسفه تعلیم و تربیت رسمی عمومی و رهنامه نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران) سازگار و مستند به مضامین مندرج در آنهاست. گزاره‌های ارزشی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی به اختصار عبارت‌اند از:

۱. آموزه‌های قرآن کریم، نقش معنوی، اسوه‌ای، هدایتی و تربیتی پیامبر اکرم (ص) و حضرت فاطمه‌زهرا (سلام‌الله‌علیها) و ائمه معصومین (علیهم‌السلام)، به ویژه امام زمان (عج).
۲. آموزه‌های بنیادین مهدویت و انتظار که رمز هویت اسلام ناب است.
۳. میراث نظری و عملی حضرت امام خمینی (ره).
۴. تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی، تعلیم و

تربیت اجتماعی و سیاسی، تعلیم و تربیت زیستی و بدنی، تعلیم و تربیت زیباشناختی و هنری، تعلیم و تربیت اقتصادی و حرفه‌ای و...

۵. زمینه‌سازی برای کسب شایستگی‌ها با تأکید بر خصوصیات مشترک اسلامی - ایرانی و انقلابی.
۶. هویت شناخت مدار و واقع‌نمایی.
۷. نقش معلم (مربی) به عنوان هدایت‌کننده و اسوه‌ای امین و بصیر.
۸. بصیرت و تعالی در زمینه‌های گوناگون عبادی، اخلاقی، اعتقادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی.
۹. کرامت ذاتی و اکتسابی انسان و کسب فضایل اخلاقی، از جمله ایمان، تقوا، تولی و...
۱۰. تکوین و تعالی جنبه‌های انسانی هویت دانش‌آموزان برای تقویت روابط حق محور و...
۱۱. سلامت جسمانی، نشاط و تقویت اراده.
۱۲. منزلت علم نافع، هدایت‌گر و توانمندساز.
۱۳. پرورش، ارتقا و تعمیق انواع و مراتب عقلانیت.
۱۴. ارتقای جایگاه و نقش تربیتی خانواده و مشارکت اثربخش آن.
۱۵. نقش تربیتی اماکن مذهبی، نهادهای مردمی، اجتماعی و رسانه‌ها.
۱۶. عدالت تربیتی در ابعاد کمی، همگانی و الزامی و عدالت کیفی با رعایت تفاوت‌های فردی، جنسیتی، فرهنگی و جغرافیایی.
۱۷. جایگاه و نقش تعلیم و تربیتی نهاد رسانه و فناوری‌های ارتباطی و بهره‌گیری هوشمندانه از آن.
۱۸. توجه توأمان به منافع و مصالح فردی و اجتماعی.
۱۹. صیانت از وحدت ملی و انسجام اجتماعی.
۲۰. وطن‌دوستی و افتخار به ارزش‌های اصیل و ماندگار اسلامی - ایرانی.
۲۱. تقویت گرایش به زبان و ادبیات فارسی.
۲۲. استمرار فرهنگ اسلامی - ایرانی.
۲۳. مسئولیت‌پذیری همه‌جانبه و مشارکت اجتماعی.
۲۴. روحیه کارآفرینی و کسب شایستگی‌های عام حرفه‌ای و مهارتی.
۲۵. ارج نهادن به دستاوردهای علمی.
۲۶. نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی به عنوان عامل اثرگذار اجتماعی.
۲۷. مدرسه به عنوان کانون تعلیم و تربیت رسمی.
۲۸. تقویت شأن حاکمیتی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در ابعاد سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، پشتیبانی، نظارت و ارزیابی ضمن مشارکت‌پذیری و کاهش تصدی‌گری غیرضرور در بعد اجرا با رعایت اصل عدالت.

۲۹. آینده پژوهی و پایش تحولات مؤثر بر تعلیم و تربیت رسمی عمومی به منظور ایفای نقش فعال در مواجهه با چالش‌های پیش رو در عرصه‌های متفاوت.

۳۰. جامعیت، یکپارچگی و توجه متوازن به ساحت‌های تعلیم و تربیت.

فصل دوم: بیانیه مأموریت

وزارت آموزش و پرورش مهم‌ترین نهاد تعلیم و تربیت رسمی عمومی، متولی فرایند تعلیم و تربیت در همه ساحت‌های تعلیم و تربیت، قوام‌بخش فرهنگ عمومی و تعالی‌بخش جامعه اسلامی براساس نظام معیار اسلامی، با مشارکت خانواده، نهادها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی است. این نهاد مأموریت دارد با تأکید بر شایستگی‌های پایه، زمینه دست‌یابی دانش‌آموزان در سنین لازم‌التعلیم را طی ۱۲ پایه (چهار دوره تحصیلی سه ساله) تحصیلی به مراتبی از حیات طیبه در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و جهانی به صورت نظام‌مند، همگانی، عادلانه و الزامی در ساختاری کارآمد و اثربخش فراهم سازد. انجام این مهم، در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی نقش زیرساختی خواهد داشت.

فصل سوم: چشم‌انداز

نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در افق ۱۴۰۴، با اتکا به قدرت لایزال الهی، مبتنی بر نظام معیار اسلامی، فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی و قوام‌بخش آنها زمینه‌ساز جامعه جهانی عدل مهدوی، برخوردار از توانمندی‌های تربیتی ممتاز در تراز جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه الهام‌بخش و دارای تعامل سازنده و مؤثر با نظام‌های تعلیم و تربیتی در سطح جهان، توانمند در زمینه‌سازی برای شکوفایی فطرت و استعدادها و شکل‌گیری هویت یکپارچه اسلامی، انقلابی و ایرانی دانش‌آموزان با توجه به هویت اختصاصی آنان، کارآمد، اثربخش، یادگیرنده، عدالت‌محور و مشارکت‌جو، برخوردار از مربیان و مدیران مؤمن آراسته به فضائل اخلاق اسلامی، عامل به عمل صالح، تعالی‌جو و تحول‌آفرین، انقلابی، آینده‌نگر، عاقل، متعهد، امین، بصیر و حق‌شناس.

بر پایه این چشم‌انداز، مدرسه جلوه‌ای است از تحقق مراتب حیات طیبه، کانون عرضه خدمات و فرصت‌های تعلیم و تربیتی، زمینه‌ساز درک و اصلاح موقعیت توسط دانش‌آموزان و تکوین و تعالی پیوسته هویت آنان براساس نظام معیار اسلامی، در چارچوب فلسفه و رهنامه نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران که دارای ویژگی‌های زیر است:

● تجلی‌بخش فرهنگ غنی اسلامی و انقلابی در روابط و

مناسبات با خالق، جهان خلقت، خود و دیگران.

● دارای پیوند مؤثر با موضوعات و مسائل جامعه در مقیاس محلی، منطقه‌ای و ملی.

● نقش‌آفرین در انتخاب آگاهانه، عقلانی و مسئولانه.

● دارای ظرفیت پذیرش تفاوت‌های فردی و کشف و هدایت استعدادهای متنوع.

● یادگیرنده، کمال‌جو، خواستار تعالی مستمر فرصت‌های تربیتی.

● خودارزیاب، مسئول و پاسخ‌گو نسبت به نظارت و ارزیابی بیرونی.

● تأمین‌کننده نیازهای فردی و اجتماعی و محیط اخلاقی و علمی.

● برخوردار از مربیان دارای فضائل اخلاقی و شایستگی‌های حرفه‌ای.

● مبتنی بر رویکرد مدیریتی نقدپذیر و مشارکت‌جو.

● متکی بر ارکان تعلیم و تربیت و بهره‌مند از ظرفیت عوامل سهیم و مؤثر و مبتنی بر مشارکت.

● برخوردار از بهره فناوری آموزشی در سطح معیار.

● دارای ظرفیت تصمیم‌سازی برای نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی.

● دارای تعامل اثربخش با مساجد و دیگر نهادها و مراکز مذهبی.

● نقطه اتکای دولت و ملت در رشد، تعالی و پیشرفت کفو و کانون تربیت محله.

● برخوردار از قدرت تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در حوزه‌های عملیاتی.

فصل چهارم: هدف‌های کلان

۱. تربیت انسانی موحد، مؤمن، معتقد به معاد و آشنا و متعهد به مسئولیت‌ها و وظایف در برابر خدا، خود، دیگران و طبیعت، حقیقت‌جو و عاقل، عدالت‌خواه و صلح‌جو.

۲. ارتقای نقش نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و خانواده در رشد و تعالی کشور، بسط و اعتلای فرهنگ عمومی و زمینه‌سازی برای اقتدار و مرجعیت علمی و تکوین تمدن اسلامی - ایرانی.

۳. گسترش و تأمین همه‌جانبه عدالت آموزشی و تربیتی.

۴. برقراری نظام اثربخش و کارآمد مدیریت و مدیریت منابع انسانی.

۵. افزایش مشارکت و اثربخشی همگانی به ویژه خانواده در تعالی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی.

۶. بهسازی و تحول در نظام برنامه‌ریزی آموزشی و

۱۰. ارتقای جایگاه نظام تعلیم و تربیت کشور به عنوان مهم‌ترین نهاد تربیت نیروی انسانی، مولد سرمایه اجتماعی و اعمال سیاست‌های مصوب و هدایت نظام بر آن، از پیش‌دستانی تا دانشگاه به عنوان امر حاکمیتی با توسعه مشارکت همگانی (هدف کلان ۲، ۴ و ۵).

۱۱. ارتقای معرفت و بصیرت دینی، انقلابی و سیاسی برای رشد و تعالی معنوی و اخلاقی معلمان و دانش‌آموزان و مشارکت برای ارتقای معنوی خانواده (هدف‌های کلان ۱، ۲، ۴ و ۵).

۱۲. بازنگری و بازسازی ساختارها و روبه‌ها در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (هدف‌های کلان ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶ و ۷).
۱۳. توسعه مستمر شایستگی‌ها و توانمندی‌های اعتقادی، تربیتی، علمی و حرفه‌ای فرهنگیان (هدف‌های کلان ۴، ۵، ۶ و ۷).

۱۴. توسعه ظرفیت‌ها و توانمندی‌های آموزشی و پرورشی برای حضور فعال و سازنده در صحنه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای در راستای تحقق اهداف و مأموریت‌های مندرج در قانون اساسی و سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی مقام معظم رهبری و برنامه‌های پنج‌ساله (هدف‌ها ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷ و ۸).
۱۵. ارتقای جایگاه علم و علم‌آموزی به عنوان عاملی مؤثر در دستیابی به حیات طیبه با تأکید بر حیثیت کاشفیت و مطلوبیت علم (هدف‌های کلان ۱، ۲، ۳، ۴ و ۸).

فصل ششم: هدف‌های عملیاتی و راهکارها

هدف‌های عملیاتی و راهکارهای ذیل آنها، لزوماً از تناظر یک به یک با هدف‌های کلان برخوردار نیستند.

از این رو، برخی هدف‌های عملیاتی و نیز راهکارهای ذیل یک هدف کلان ممکن است با هدف‌های کلان دیگری نیز مرتبط باشند. با توجه به این‌گونه ارتباط‌ها، هر راهکار برای هدفی که ذیل آن آمده است، جنبه اصلی و برای برخی هدف‌های دیگر جنبه مکمل دارد. به هنگام عملیاتی کردن احکام این سند، لازم است در تدوین برنامه‌های میان‌مدت و کوتاه‌مدت این‌گونه پیوستگی‌ها مورد توجه قرار گیرند.

۱. پرورش تربیت‌یافتگانی که به صورت اجمال دارای ویژگی‌های زیر باشند:

* دین اسلام را حق می‌دانند، آن را به عنوان نظام معیار می‌شناسند و به آن باور دارند.

* از دانش‌های پایه و عمومی سازگار با نظام معیار اسلامی و همچنین، از توان تفکر، بینش و مهارت‌ها و روحیه مواجهه علمی و خلاق با مسائل فردی، خانوادگی و اجتماعی برخوردارند.
* دارای حداقل یک مهارت مفید برای تأمین معاش حلال هستند

درسی، مالی و اداری و زیرساخت‌های کالبدی.

۷. ارتقای اثربخشی و افزایش کارایی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی.

۸. کسب موقعیت نخست تربیتی در منطقه و جهان اسلام و ارتقای فزاینده جایگاه تعلیم و تربیتی ایران در سطح جهانی.

فصل پنجم: راهبردهای کلان

۱. استقرار نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی براساس مبانی نظری و فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی (تمام هدف‌های کلان).

۲. نهادینه کردن نگاه یکپارچه به فرایند تعلیم و تربیت با رویکرد تعالی‌بخشی در تمامی مؤلفه‌های نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (هدف‌های کلان ۱، ۲، ۴، ۵، ۶).

۳. ابتدای فرایند طراحی، تدوین و اجرای اسناد تحول زیرنظام‌ها (شامل برنامه درسی ملی، تربیت معلم و تأمین منابع انسانی، راهبری و مدیریت، تأمین و تخصیص منابع مالی، تأمین فضا، تجهیزات و فناوری پژوهش و ارزش‌یابی) و برنامه‌های کوتاه مدت و میان‌مدت بر مبانی نظری و فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی و مفاد سند تحول راهبری نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (هدف‌های کلان ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶).

۴. توسعه و نهادینه کردن عدالت آموزشی و تربیتی در مناطق گوناگون کشور و تقویت آموزش و پرورش مناطق مرزی با تأکید بر توانمندسازی معلمان و دانش‌آموزان این مناطق با تمرکز بر کیفیت فرصت‌های تربیتی هماهنگ با نظام معیار اسلامی (هدف کلان ۳، ۴، ۵).

۵. تقویت و نهادینه‌سازی مشارکت اثربخش و مسئولیت‌پذیری مردم، خانواده و نهادهای اقتصادی، مدیریت شهری و روستایی و بنیادهای عام‌المنفعه در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (هدف‌های کلان ۲، ۳، ۴، ۵ و ۷).

۶. گسترش و تعمیق فرهنگ پژوهش و ارزش‌یابی، خلاقیت و نوآوری، نظریه‌پردازی و مستندسازی تجربیات علمی - تربیتی بومی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (هدف‌های کلان ۱، ۲، ۴ و ۸).

۷. بهره‌مندی هوشمندانه از فناوری‌های نوین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی مبتنی بر نظام معیار اسلامی (هدف‌های کلان ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۷).

۸. تعامل اثربخش و فعال نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی با سایر نهادها و دستگاه‌ها مرتبط، به ویژه نهاد خانواده و رسانه با تأکید بر کاهش مرزهای تعلیم و تربیت رسمی و غیررسمی (هدف‌های کلان ۱، ۲، ۴، ۷).

۹. استقرار نظام مدیریت اثربخش، کارآمد، مسئولیت‌پذیر و پاسخ‌گو و بسترسازی برای استقرار نظام کارآمد منابع و مصارف در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (هدف‌های کلان ۲، ۴، ۶، ۷).

تحقق این هدف در سند تحول، چهار راهکار ارائه شده است.

۱۱. باز مهندسی سیاست‌ها و باز تنظیم اصول حاکم بر برنامه‌ی درسی تربیت معلم با تأکید بر کارورزی و انطباق سطح شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان در سطح ملی و جهانی با مقتضیات الگوی برنامه‌ی درسی در نظام تعلیم و تربیت و طراحی سیاست‌های مناسب برای ارتقای شیوه‌های جذب تربیت و نگهداشت معلمان و آموزش و پرورش (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، ۱۲ راهکار ارائه شده است).

۱۲. برقراری الگوی جبران خدمات و تأمین رفاه نیروی انسانی در خور منزلت فرهنگیان با توجه به لزوم تمام وقت شدن آنان (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، سه راهکار ارائه شده است).

۱۳. افزایش نقش شوراهای آموزش و پرورش استان، مناطق و مدارس در تقویت فعالیت‌های تربیتی استان، منطقه و مدرسه در چارچوب سیاست‌ها و برنامه‌های ملی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، دو راهکار ارائه شده است).

۱۴. ایجاد و متناسب‌سازی فضاهای تربیتی با ویژگی‌ها و نیازهای دانش‌آموزان و اقتضائات فرهنگ اسلامی - ایران و شرایط اقلیمی، فرهنگی و جغرافیایی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، سه راهکار ارائه شده است).

۱۵. اصلاح محتوا، ارتقای جایگاه و افزایش کیفیت و کارآمدی علوم انسانی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی مبتنی بر مبانی دینی در چارچوب نظام معیار اسلامی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، شش راهکار ارائه شده است).

۱۶. تنوع‌بخشی به ارائه خدمات آموزشی و فرصت‌های تربیتی متناسب با مصالح جامعه، نیازها و علاقه‌های دانش‌آموزان در راستای شکوفایی استعدادها (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، سه راهکار ارائه شده است).

۱۷. ارتقای کیفیت فرایند تعلیم و تربیت با تکیه بر استفاده هوشمندانه از فناوری‌های نوین (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، چهار راهکار ارائه شده است).

۱۸. تغییر و نوآوری در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی با رویکرد تعالی‌بخش، پویا و بالنده (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، پنج راهکار ارائه شده است).

۱۹. استقرار نظام ارزش‌یابی و تضمین کیفیت در تعلیم و تربیت رسمی عمومی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، چهار راهکار ارائه شده است).

۲۰. تأمین، تخصیص و تنوع‌بخشی به منابع مالی و مدیریت مصارف متناسب با نیازهای کمی و کیفی نظام

* با درک مفاهیم اجتماعی و سیاسی، به قانون احترام می‌گذارند و به قوانین می‌اندیشند.

* با درک مفاهیم اقتصادی، در چارچوب نظام معیار اسلامی به کار و تلاش می‌پردازند.

* مفاهیم بهداشت فردی و اجتماعی و مسائل زیست‌بوم طبیعی را درک می‌کنند.

* با قدرشناسی و درک زیباشناسانه آفرینش الهی و مصنوعات هنرمندانه بشری برای حفظ و تعالی میراث فرهنگی، تمدنی و هنری در سطح ملی و جهانی براساس نظام معیار اسلامی می‌کوشند (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، هفت راهکار ارائه شده است).

۲. تعمیق تربیت و آداب اسلامی، تقویت اعتقاد و التزام به ارزش‌های انقلاب اسلامی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، هشت راهکار ارائه شده است).

۳. ترویج و تعمیق فرهنگ حیا، عفاف و حجاب متناسب با قابلیت‌ها و ظرفیت‌های نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، هفت راهکار ارائه شده است).

۴. تقویت بنیان خانواده و کمک به افزایش سطح توانایی‌ها و مهارت‌های خانواده در ایفای نقش تربیتی متناسب با اقتضائات جامعه اسلامی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، شش راهکار ارائه شده است).

۵. تأمین و بسط عدالت در برخورداری از فرصت‌های تعلیم و تربیت با کیفیت مناسب با توجه به تفاوت‌ها و ویژگی‌های دختران و پسران و مناطق متفاوت کشور (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، هشت راهکار ارائه شده است).

۶. تنوع بخشی به محیط‌های یادگیری در فرایند تعلیم و تربیت رسمی عمومی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، شش راهکار ارائه شده است).

۷. افزایش نقش مدرسه به عنوان یکی از کانون‌های پیشرفت محلی، به ویژه در ابعاد فرهنگی - اجتماعی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، سه راهکار ارائه شده است).

۸. افزایش مشارکت نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی، مدرسه، معلمان و دانش‌آموزان در رشد و تعالی کشور در عرصه‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی در سطح محلی و ملی به عنوان نهاد مولد سرمایه انسانی، فرهنگی، اجتماعی و معنوی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، نه راهکار ارائه شده است).

۹. جلب مشارکت ارکان سهیم و مؤثر و بخش عمومی و غیردولتی در تعلیم و تربیت رسمی عمومی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، چهار راهکار ارائه شده است).

۱۰. ارتقای منزلت اجتماعی و جایگاه حرفه‌ای منابع انسانی با تأکید بر نقش الگویی و جایگاه معلم (به منظور

تعلیم و تربیت رسمی عمومی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، هفت راهکار ارائه شده است).

۲۱. بازنگری و بازمهندسی ساختارها، رویه‌ها و روش‌ها (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، ۱۰ راهکار ارائه شده است).

۲۲. ارتقا و بهبود مستمر کیفیت نظام کارشناسی، مدیریت و راهبری آموزشی و تربیتی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، شش راهکار ارائه شده است).

۲۳. توسعه ظرفیت پژوهش و نوآوری، نظریه‌پردازی و مستندسازی تجربیات تربیتی بومی (به منظور تحقق این هدف در سند تحول، چهار راهکار ارائه شده است).

فصل هفتم: چارچوب نهادی و نظام اجرایی تحول

بنیادین آموزش و پرورش

برای تحقق اهداف و برنامه‌های سند ملی آموزش و پرورش در افق چشم‌انداز، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و نظارت بر فرایند تحول بنیادین در سه سطح به شرح زیر صورت می‌پذیرد:

* سیاست‌گذاری، نظارت و ارزیابی در سطح کلان؛

* برنامه‌ریزی نظام اجرایی؛

* ترمیم و به روز رسانی سند تحول راهبردی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی.

با بررسی تعریف علوم اجتماعی و شاخه‌های آن و با نگاهی به محتوای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به وضوح می‌توان نقش و جایگاه برجسته علوم اجتماعی را در این سند ملاحظه کرد. علوم اجتماعی به گروهی از رشته‌های دانشگاهی گفته می‌شود که به مطالعه جنبه‌های انسانی جهان می‌پردازند. تفاوت علوم اجتماعی با علوم انسانی و هنر این است که در علوم اجتماعی بر به کار بستن روش‌های علمی (در معنایی که در علوم پایه به کار می‌رود) تأکید می‌شود که شامل روش‌های کمی و کیفی است. شاخه‌های علوم اجتماعی عبارت‌اند از: ۱. جمعیت‌شناسی؛ ۲. جامعه‌شناسی، ۳. مردم‌شناسی؛ ۴. علوم سیاسی؛ ۵. زبان‌شناسی؛ ۶. تاریخ اجتماعی؛ ۷. جغرافیای انسانی؛ ۸. باستان‌شناسی؛ ۹. اقتصاد؛ ۱۰. الهیات و فلسفه؛ ۱۱. مدیریت؛ ۱۲. روان‌شناسی؛ ۱۳. ارتباطات و علم.

اکنون به عنوان نمونه، نقش و جایگاه علوم اجتماعی را در موارد زیر بررسی می‌کنیم:

در گزاره‌های ارزشی: نظام تعلیم و تربیت رسمی به عنوان عامل اثرگذار اجتماعی معرفی شده است. همچنین بر مسئولیت‌پذیری همه‌جانبه، مشارکت اجتماعی و داشتن

فرایند تدوین سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی

الگوی مفهومی تدوین سند ملی آموزش و پرورش

به تدوین سند ملی آوب
کلیات و سیاست‌های ناظر

انجام مطالعات نظری برای:
* تدوین فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران
* تدوین فلسفه تربیت رسمی و عمومی در
جمهوری اسلامی ایران

دلالات‌های رهنامه برای فرصت‌ها و
تهدیدهای محیطی

تدوین ره‌نامه تربیت رسمی و عمومی
(آموزش و پرورش) در جمهوری اسلامی ایران

دلالات‌های رهنامه برای نقاط قوت و
ضعف درونی آوب

روحیه جمعی به عنوان مهارت‌های مورد نیاز اجتماعی تأکید شده است. توجه توأمان به منافع و مصالح فردی و اجتماعی مدنظر قرار گرفته و به نقش تربیتی اماکن مذهبی، نهادهای مردمی، اجتماعی و رسانه‌ها اشاره شده است. به ویژه به ارتقای جایگاه و نقش تربیتی خانواده و مشارکت اثربخش آن با نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی پرداخته شده است. تکوین و تعالی جنبه‌های انسانی هویت دانش‌آموزان، بصیرت و تعالی در زمینه‌های گوناگون اجتماعی فرهنگی و زمینه‌سازی کسب شایستگی‌های اسلامی - ایرانی و انقلابی در ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی، همه گزاره‌هایی هستند که نقش ویژه علوم اجتماعی را در نظام ارزشی تعلیم و تربیت نشان می‌دهند.

در هدف‌های کلان:

- * ارتقای نقش خانواده در رشد و تعالی کشور؛
- * تربیت انسانی موحد، مؤمن، معتقد به معاد، آشنا و متعهد به مسئولیت‌ها و وظایف در برابر خدا، خود، دیگران و طبیعت، حقیقت‌جو و عاقل، عدالت‌خواه و صلح‌طلب؛
- * افزایش مشارکت و اثربخشی همگانی به ویژه خانواده در تعالی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی.

در راهبردهای کلان:

- تعامل اثربخش و فعال نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی با سایر نهادها و دستگاه‌ها مرتبط به ویژه نهاد خانواده و رسانه با تأکید بر کاهش مرزهای تعلیم و تربیت رسمی و غیررسمی؛
- تقویت و نهادینه‌سازی مشارکت اثربخش و مسئولیت‌پذیری مردم، خانواده و نهادهای اقتصادی، مدیریت شهری و روستایی و بنیادهای عام‌المنفعه در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی؛
- ارتقای معرفت و بصیرت دینی، انقلابی و سیاسی برای رشد و تعالی معنوی و اخلاقی معلمان و دانش‌آموزان و مشارکت برای ارتقای معنوی خانواده.

در هدف‌های عملیاتی و راهکارها:

- پرورش تربیت یافتگانی که قادر به درک مفاهیم اجتماعی و سیاسی هستند و «احترام به قانون» و اندیشه‌ورزی در قوانین از ویژگی‌های آنهاست.
- با درک مفاهیم اقتصادی در چارچوب نظام معیار اسلامی، به کار و تلاش می‌پردازند.

مفاهیم بهداشت فردی و اجتماعی و مسائل زیست‌بوم طبیعی را کاملاً درک می‌کنند.

- ترویج و تعمیق فرهنگ حیا، عفاف و حجاب متناسب با قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی؛
- تقویت بنیان خانواده و کمک به افزایش سطح توانایی‌ها و مهارت‌های خانواده در ایفای نقش تربیتی متناسب با اقتضانات جامعه اسلامی؛
- تأمین و بسط عدالت در برخورداری از فرصت‌های تعلیم و تربیت با کیفیت مناسب با توجه به تفاوت‌ها و ویژگی‌های دختران و پسران و مناطق گوناگون کشور؛
- افزایش نقش مدرسه به عنوان یکی از کانون‌های پیشرفت محلی، به ویژه در ابعاد فرهنگی و اجتماعی؛
- افزایش مشارکت نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی، مدرسه، معلمان و دانش‌آموزان در رشد و تعالی کشور در عرصه‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی در سطح محلی و ملی به عنوان نهاد مولد سرمایه انسانی، فرهنگی، اجتماعی و معنوی؛
- جلب مشارکت ارکان سهیم و مؤثر بخش عمومی و غیردولتی در تعلیم و تربیت رسمی عمومی؛
- ارتقای منزلت اجتماعی و جایگاه حرفه‌ای منابع انسانی با تأکید بر نقش الگویی و جایگاه معلم؛
- برقراری الگوی جبران خدمات و تأمین رفاه نیروی انسانی در خور منزلت فرهنگیان با توجه به لزوم تمام وقت شدن آنان.
- افزایش نقش شوراهای آموزش و پرورش استان، مناطق و مدارس در تقویت فعالیت‌های تربیتی انسان، منطقه و مدرسه در چارچوب سیاست‌ها و برنامه‌های ملی.
- با عنایت به آنچه ذکر شد، از میان هشت هدف کلان سه هدف کاملاً از رویکرد اجتماعی برخوردارند و از ۱۵ راهبرد، سه مورد و از ۳۰ راهکار نیز ۱۰ راهکار ارائه شده در سند تحول بنیادی به حوزه علوم اجتماعی اختصاص دارند. لذا می‌توان گفت که یکی از مهم‌ترین اهداف این سند پرداختن به تغییر و تحولات در عرصه علوم اجتماعی است.

منابع

۱. حسنی، محمد (۱۳۸۵). الگویی برای اشاعه نوآوری در نظام آموزش و پرورش ایران. فصل‌نامه نوآوری‌های آموزشی. شماره ۱۵. سال پنجم.
۲. سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش.
۳. منتظر، غلامعلی (۱۳۸۱). «توسعه مبتنی بر فناوری اطلاعات محور آینده‌نگری در نظام آموزشی کشور». فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. شماره ۲۵.